

Innst. S. nr. 200

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra utenrikskomiteen

St.meld. nr. 10 (2008–2009)

Innstilling fra utenrikskomiteen om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Bedriftene påvirker samfunnsutviklingen der de opererer. Regjeringen mener at bedriftene bør bidra til en positiv samfunnsutvikling gjennom verdiskaping, anstendig praksis i egen virksomhet og ved å ta hensyn til lokalsamfunnet og andre interesser. Regjeringen legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interesser.

Hensikten med stortingsmeldingen om næringslivets ansvar i en global økonomi er å skape økt bevissthet om samfunnsansvar både i privat og offentlig virksomhet. Regjeringen ønsker å tydeliggjøre myndighetenes forventninger til næringslivet og å drøfte myndighetenes, bedriftenes og andre aktørers ansvar og roller. Samtidig ønsker Regjeringen å styrke norske bedrifters motivasjon og evne til å ta samfunnsansvar gjennom tiltak for styrket rådgivning og veiledning, økt åpenhet og dialog og erfaringsutveksling mellom myndighetene og næringslivet. Regjeringen vil være en pådriver i internasjonale prosesser for å videreutvikle rammeverket for næringslivets samfunnsansvar.

Stortingsmeldingen omhandler i hovedsak bedriftenes internasjonale virksomhet. Bedriftene utøver også samfunnsansvar i en norsk sammenheng. Det kan være ved å ta initiativ til et mer inkluderende arbeidsliv, miljøtiltak, likestilling og kompetanseutvikling gjennom skole- og næringslivssamarbeid og

lærlingeplasser. Slike forhold faller imidlertid utenfor meldingens ramme.

Regjeringen ser ivaretagelse av menneskerettigheter, respekt for grunnleggende arbeidstakerrettigheter og anstendige arbeidsvilkår, ivaretagelse av miljøsensyn, bekjempelse av korrupsjon og størst mulig åpenhet som hovedelementer for bedrifter når de skal ivareta samfunnsansvar i sin internasjonale virksomhet.

Alle bedrifter forutsettes å følge vertslandets lover og regler der de opererer, og i tillegg sitt hjemlands lovgivning så langt regelverket får anvendelse på virksomhet eller handlinger foretatt i utlandet. Etter Regjeringens syn handler samfunnsansvar om bedriftens aktiviteter som går utover å oppfylle krav som er fastlagt i nasjonalt lovverk. Det kan også dreie seg om overholdelse av lovbestemmelser som ikke håndheves effektivt av lokale myndigheter.

Mange norske bedrifter og næringer opplever virkninger av den globale finanskrisen. I urolige tider stilles spørsmålet om en har tid og råd til å utøve samfunnsansvar. Regjeringen anser at bedriftenes arbeid med samfunnsansvar er viktig uavhengig av de økonomiske konjunktorene og at et ansvarlig forhold til arbeidstakere, kunder, eiere og andre interesser styrker bedriftenes langsiktige konkurransekraft og stilling.

Regjeringen har tre sentrale handlingsrom når det gjelder samfunnsansvar. Det ene er samfunnsansvar i egen virksomhet. Det andre er å uttrykke samfunnets forventninger til norske bedrifter. Det tredje handlingsrommet er å utforme og påvirke rammebetingelsene for bedriftenes samfunnsansvar nasjonalt og internasjonalt.

Når det gjelder egen virksomhet har staten og norske myndigheter et selvstendig ansvar for å ivareta etiske hensyn og oppføre samfunnsansvarlig. Regjeringen vil at staten og det offentlige skal være

ledende på dette området, både i sin opptreden som eier og investor, og gjennom innkjøp av varer og tjenester. Myndighetenes ansvar i egen virksomhet drøftes i kapittel 2 i meldingen.

Meldingen legger til grunn at norske selskaper skal være blant de fremste i å utøve samfunnsansvar og på den måten bidra til å styrke menneskerettighetenes stilling, skape anstendige arbeidsvilkår, ta vare på miljøet og bekjempe korrupsjon. Regjeringen mener at et aktivt engasjement fra bedriftene på disse områdene vil virke positivt både for bedriftene og for samfunnet for øvrig. Myndighetenes forventninger til bedriftene er behandlet i kapittel 3 i meldingen. Rekkevidden av selskapers ansvar, blant annet når det gjelder forhold i leveransekjeden, er en del av drøftingen.

Bedrifter vil møte utfordringer og dilemmaer i land med mangelfullt lovverk eller mangelfull håndheving og sanksjonering. Virksomhet kan være særlig utfordrende i konfliktfylte land, land med utstrakt korrupsjon eller sårbare naturområder. Det reiser spørsmål om hvilken rolle bedriftene bør spille i forhold til myndighetene og spørsmål om bedriftene i det hele tatt bør engasjere seg i slike områder. Disse forholdene behandles i kapittel 4 i meldingen. Samarbeid mellom ulike aktører, det som gjerne kalles "partnerskap", er viktig for å møte denne typen utfordringer.

Regjeringen mener at økonomisk engasjement i utviklingsland er positivt fordi det bidrar til verdiskaping og kan fremme politisk og sosial utvikling. I kapittel 5 i meldingen drøftes ulike måter bedrifter kan fremme utvikling på. Næringslivet kan også bidra til å styrke universelle verdier og normer slik disse kommer til uttrykk i FNs og OECDs prinsipper og retningslinjer. Regjeringen ser behovet for internasjonalt anerkjente retningslinjer for samfunnsansvar som gir veiledning til norske bedrifter, muligheter for bedriftens interessenter til å påklage brudd på sine rettigheter og som skaper like konkurransevilkår på tvers av landegrenser.

OECD har utviklet retningslinjer for flernasjonale selskaper som dekker de sentrale områdene for ansvarlig forretningsdrift. Disse er en viktig del av drøftingen i kapittel 6 i meldingen. Retningslinjene omhandler grunnleggende menneskerettigheter, bekjempelse av barnearbeid, tvangsarbeid og diskriminering. De inkluderer arbeidstakeres rett til å organisere seg og til å inngå i kollektive forhandlinger. Beskyttelse av miljøet står sentralt, og retningslinjene omhandler bekjempelse av korrupsjon. De peker også på bedriftens forhold til forbrukere og ansvar for å betale skatt i tide. Retningslinjene er relevante også for mindre bedrifter og leverandører.

Regjeringen oppfordrer norske bedrifter til aktivt å følge opp OECDs retningslinjer i sin internasjonale

virksomhet og vil styrke det nasjonale kontaktpunktet som informerer om retningslinjene og behandler klager om brudd på disse.

Kapittel 7 i meldingen omhandler myndighetenes arbeid i de ulike internasjonale prosessene omkring samfunnsansvar. Regjeringen vil at Norge skal være en global pådriver for å styrke menneskerettighetene, skape anstendige arbeidsvilkår og ta vare på miljøet.

I debatter om samfunnsansvar reises ofte spørsmålet om balansen mellom frivillighet og sanksjoner. Det er hevdet at nasjonale, bindende etiske retningslinjer kan sikre at norske bedrifter i større grad ivaretar sitt samfunnsansvar. I forbindelse med innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i aksjelovgivningen m.m. (Innst. O. nr. 12 (2006–2007)) ba flertallet i komiteen Regjeringen om å utrede spørsmålet om nasjonale retningslinjer for norske bedrifters samfunnsansvar i utlandet og komme tilbake til Stortinget på egnet måte. Dette drøftes nærmere i kapittel 8 i meldingen.

Norsk tradisjon for nær kontakt og samarbeid mellom myndigheter, næringsliv, arbeidstakere og det sivile samfunn har spilt en viktig rolle for vår samfunnsutvikling. Regjeringen mener det er viktig å ivareta og videreutvikle denne tradisjonen, som grunnlag for utvikling av et felles og forsterket engasjement for samfunnsansvar. Dette drøftes nærmere i kapittel 9 i meldingen.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Olav Akselsen, Vidar Bjørnstad, Marit Nybakk, Hill-Marta Solberg og Anette Trettebergstuen, fra Fremskrittspartiet, Morten Høglund, Siv Jensen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Siri A. Meling og Erna Solberg, fra Sosialistisk Venstreparti, Ågot Valle, fra Kristelig Folkeparti, Dagfinn Høybråten, fra Senterpartiet, Åslaug Haga, og fra Venstre, Anne Margrethe Larsen, mener Regjeringen med meldingen om næringslivets samfunnsansvar bidrar til å skape viktig debatt om og sette nødvendig fokus på bedrifters samfunnsansvar i en stadig mer global økonomi.

Komiteen har merket seg at bedrifters samfunnsansvar i løpet av få år har gått fra å være et marginalt fagtema til å bli noe de aller fleste større bedrifter tar på alvor i sin daglige virksomhet, og noe som i økende grad debatteres i offentligheten. Komiteen peker også på at bedrifters oppførsel nå i større grad er gjenstand for kritisk søkelys gjennom media og sivilsamfunn. Komiteen ser på dette som positivt, og har merket seg at norske bedrifter, sivilsam-

funn samt arbeidstager- og arbeidsgiverorganisasjonene har vært aktive på feltet i lang tid.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener derfor det er positivt og nødvendig at det statlige engasjementet rundt bedrifters samfunnsansvar trappes opp, og at den innsatsen som hittil har blitt gjort tydeliggjøres ved at den omtales samlet i en stortingsmelding for første gang.

Komiteen anser at sentrale utfordringer knyttet til bedrifters samfunnsansvar ikke kan løses av staten gjennom regulering alene, men at dette må skje i tett samarbeid med næringslivet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener det er positivt at Regjeringen har valgt å fokusere på Norges muligheter for å spille en internasjonal pådriverrolle i arbeidet med samfunnsansvar fremfor å gå inn for særnorske reguleringer og regler i stort omfang.

Komiteen merker seg at meldingen legger til grunn at samfunnsansvar er måten bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i sitt forhold til interessenter. Videre merker komiteen seg at meldingen definerer samfunnsansvar som det bedriften gjør på frivillig basis utover det å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer. Komiteen mener i likhet med Regjeringen at ivaretagelse av menneskerettigheter, respekt for grunnleggende arbeidstagerrettigheter og anstendige arbeidsvilkår, miljøsinn, bekjempelse av korrupsjon og størst mulig åpenhet er selvfølgelig for bedrifter når de skal ivareta sitt samfunnsansvar i internasjonal virksomhet.

Komiteen forventer at bedrifter integrerer arbeidet med samfunnsansvar i hele virksomhetskjeden og i den daglige driften på alle nivåer, samt har gode oppfølgingsrutiner overfor leverandører, selv der dette ikke er uttrykt i bindende lover og regler, og støtter at Regjeringen forventer dette av norsk næringsliv som opererer ute. Komiteen vil fremheve at samfunnsansvar ikke handler om veldedighet eller kun å følge lovverk, men på en strategisk måte forholde seg til utfordringene slik at bedriften kan sette et så positivt fotavtrykk som mulig i landet det opererer.

Komiteen legger til grunn at samfunnsansvarlig opptreden ikke slutter å være nettopp samfunnsansvarlig opptreden ved at den blir lovpålagt, og at bedrifter som virkelig tar sitt samfunnsansvar på alvor er de som ikke bare følger lover og regler, men makter å forstå hvordan globale utfordringer som utvikling, miljø, fattigdom og korrupsjon påvirker

bedriften og som klarer å håndtere disse på en langsiktig, lønnsom og ansvarlig måte, og som skjønner at dette kan være et konkurransefortrinn og bidra til innovasjon.

Komiteen vil fremheve at næringslivet er en del av løsningen for utvikling i fattige land samt når de store globale utfordringene skal løses, rett og slett fordi utfordringene er så store at de ikke kan løses uten at næringslivet bidrar. Komiteen synes det er positivt at Regjeringen tydelig signaliserer ønsket om at norske bedrifter skal investere i utviklingsland. Næringslivets investeringer i utviklingsland sammen med økt handel er en forutsetning for utvikling og fattigdomsbekjempelse når dette gjøres på en ansvarlig måte.

Komiteen merker seg at Regjeringen lister opp og beskriver en hel rekke forventninger til hvordan norske bedrifter skal oppføre seg i utlandet, samt på en god måte går i dybden på en rekke sider av temaet samfunnsansvar. Komiteen støtter meldingens beskrivelser av temaer og dilemmaer knyttet til samfunnsansvar.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, slutter seg til de forventninger Regjeringen lister opp til norske bedrifter, og vil derfor ikke i sine merknader gjenta alle disse forventningene eller gå inn i alle temaene meldingen berører.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil understreke at globaliseringen de siste femti årene har løftet milliarder av mennesker ut av fattigdom. En fri og åpen verdenshandel med åpne økonomier og frie foretak hvor grunnleggende menneskerettigheter blir respektert, er en av de viktigste forklaringene på teknologiske fremskritt og fattigdomsreduksjon. Disse medlemmer vil videre understreke at de fleste u-land de siste femti årene har gjort fremskritt innenfor områdene helse og utdanning som det tok de rike landene over 200 år å oppnå.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn ta avstand fra de som hevder at økonomisk vekst er et nullsumspill, både i forhold til u-landene og i forhold til fremtidige generasjoner og miljøet. Økonomisk vekst står ikke i motsetning til bærekraftig utvikling. Det er dens forutsetning. De verste miljøtruslene mot menneskeheten er ikke et resultat av teknikk og velstand, men en konsekvens av fraværet av disse.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener mye av det tankegods som ligger til grunn for ideen om bedriftenes samfunnsansvar, eller "Corporate Social Responsibility" (CSR), er vanskelig å definere og det er ofte uklart hvor gren-

sene går mellom det å være ansvarlig og det å være uansvarlig. Det betyr selvsagt ikke at disse medlemmer ikke mener at bedriftene skal følge lover og regler og opptre ansvarlig i markedet. Det er imidlertid disse medlemmers oppfatning at CSR ofte bygger på en feilaktig forestilling om at bedriftene ikke viser samfunnsansvar dersom de bare søker økonomisk profitt, og at de derfor også må vise sosialt ansvar og bidra positivt til miljøet. I meldingen slår blant annet Regjeringen fast at den forventer at norske bedrifter internasjonalt bidrar til bærekraftig utvikling. Disse medlemmer vil understreke at konseptet bærekraftig utvikling er blitt kritisert fra flere hold for med hensikt å være vagt samt vanskelig å definere. Konseptet bærekraftig utvikling brukes ofte for å forsvare statlige intervensjoner i markedet, herunder mer byråkrati, reguleringer, kartellisering og proteksjonisme. Bærekraftig utvikling må ikke bli et hinder for økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon ved å frata u-landene mulighetene til utvikling.

Disse medlemmer mener videre at CSR kan bidra til kostbare og konkurransevridende reguleringer for næringslivet samt hemme global fattigdomsreduksjon ved at bedriftene blir pålagt å betale arbeiderne høyere lønninger og dermed kan ansette færre mennesker.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil understreke at det er og må være en grunnleggende forskjell mellom næringslivets og myndighetenes samfunnsansvar. Myndighetene og politikerne er ansvarlige overfor velgerne, mens bedriftene, så lenge de opererer innenfor lovlige juridiske rammer, i utgangspunktet bare er ansvarlige overfor aksjonærene og eierne. Næringslivets samfunnsansvar innebærer først og fremst å gjøre det næringslivet kan best; å bidra til verdiskaping og økonomisk vekst gjennom å selge sine produkter på det frie, åpne markedet. Disse medlemmer vil derfor ta avstand fra en forståelse av bedriftenes samfunnsansvar hvor det legges til grunn at kapitalismen og globaliseringen ikke tjener samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet merker seg at Regjeringen i meldingen definerer samfunnsansvar som det "bedriftene gjør på en frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet man opererer". Disse medlemmer kan imidlertid vanskelig se for seg hvordan denne frivilligheten harmonerer med Regjeringens eget forslag om utvidet opplysningsplikt om etiske retningslinjer og samfunnsansvar i regnskapsloven. Disse medlemmer har merket seg konklusjonene i en undersøkelse fra 2008 utført av Oxford Research og Rambøll Management

som viser at det koster norsk næringsliv 57 mrd. kroner årlig, tilsvarende 2,6 prosent av BNP, å tilfredsstille informasjonskravet i offentlige lover og forskrifter. På denne bakgrunn er disse medlemmer skeptiske til en utvikling mot stadig mer omfattende og obligatoriske reguleringer for norske bedrifter, all den tid dette vil kunne ha betydelige konkurransevridende effekter for norske engasjementer i konkurranseutsatte næringer internasjonalt. Ettersom de fleste norske bedrifter i utlandet har høye standarder på HMS-området, vil en slik konkurransevridning kunne føre til at markedssegmenter tas over av bedrifter fra andre land med langt lavere standarder på området. Gode intensjoner kan på denne måten bidra til dårlige konsekvenser.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter Regjeringens hovedlinjer for arbeid med samfunnsansvar som skissert i meldingen: for det første at myndighetene skal stille høye forventninger til norske bedrifter samt sørge for at bedrifter der staten er involvert som eier eller investor går foran, for det andre at myndighetene skal stimulere til økt bevissthet rundt samfunnsansvarlig opptreden ved en rekke tiltak, deriblant en utvidelse av rapporteringskravene i regnskapsloven, og for det tredje at myndighetene skal være en klar pådriver i internasjonale prosesser som omhandler samfunnsansvar, med tanke på å oppnå et internasjonalt system med retningslinjer for bedrifters samfunnsansvar, slik som FNs generalsekretærs spesialrepresentant for menneskerettigheter og næringsliv arbeider for.

Komiteen peker på at det er nødvendig at staten i sin rolle som investor, eier og innkjøper tar en ledende rolle når det gjelder å utvise samfunnsansvar. Komiteen peker på at dette arbeidet må intensiveres, og merker seg at meldingen redegjør for hvordan man skal legge større vekt på samfunnsansvar i det aktive statlige eierskapet, og støtter meldingens forslag til tiltak.

Komiteens medlem fra Venstre mener at det i utgangspunktet ikke skal stilles andre bindende krav til offentlige enn til private bedrifter.

Komiteen mener det er viktig at staten utviser godt samfunnsansvar der den opptre som eier, investor eller innkjøper, og at staten har en viktig rolle som tilrettelegger og rådgiver for økt samfunnsansvar i næringslivet. Komiteen merker seg forslagene i meldingen som omhandler hvordan myndighetene skal være et knutepunkt mellom bedrifter og partene i arbeidslivet, styrke informasjonsspredningen og i enda større grad tilrettelegge for at det private

næringsliv kan skaffe seg kunnskap om og hjelp til å styrke sitt arbeid med samfunnsansvar. Dette gjelder spesielt for små og mellomstore bedrifter som ikke har tilgang til de samme utredningsressurser som store selskaper.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, peker på behovet for at det settes av ressurser til dette arbeidet, og at det er nødvendig å bygge kompetanse på bedrifters samfunnsansvar i de aktuelle deler av myndighetsapparatet, herunder de aktuelle departementene og hos norske utestasjoner som skal bistå bedrifter i virksomhetslandet.

Komiteen peker videre på at Norge gjennom bistandsmidler styrker sivilsamfunn i sør og derigjennom yter et verdifullt bidrag til å styrke uavhengige og nødvendige pådrivere for samfunnsansvarlig oppførsel i landene der norske bedrifter opererer.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, peker på at selv om mange norske bedrifter tar sitt samfunnsansvar på alvor og opererer i tråd med gode prinsipper ute, er det nødvendig å gjøre mer for å sikre minstestandarder for de som ikke tar sitt samfunnsansvar på alvor.

Komiteen viser til at man i flere konkrete saker de siste årene har opplevd at norske bedrifter har kommet i situasjoner der de enten har blitt anklaget for eller har vist seg ikke å følge gode nok standarder for lønns- og arbeidsvilkår, miljø eller respekt for menneskerettigheter i sin virksomhet ute. Dette er etter komiteens mening alvorlig, og samtidig et tegn på at bedrifter i det globaliserte markedet i større grad risikerer å havne i vanskelige situasjoner ute som følge av forskjellige standarder i vertsland og opprinnelsesland.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Venstre, er enige i at statens rolle som tilrettelegger og rådgiver for økt samfunnsansvar i næringslivet er viktig. Flertallet viser til meldingens skisserte virkemidler for å intensivere dette arbeidet, og vil fremheve viktigheten av at Regjeringen legger til grunn at virkemiddelapparatet skal gjøre vurderinger av bedriftenes samfunnsansvar i forbindelse med rådgivning og finansiell støtte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre anerkjenner likevel at det er klare begrensninger for hvorvidt etiske verdier og forhold utenfor Norges grenser kan og bør reguleres av norske myndigheter.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det er nødvendig med et internasjonalt regime med regler for bedrifters samfunnsansvar og oppførsel, og støtter derfor Regjeringens vurdering av at bindende retningslinjer for bedrifters oppførsel ute best skapes innenfor rammen av etablerte globale initiativ som f.eks. FNs generalsekretærs spesialrepresentant for menneskerettigheter og næringslivs arbeid med et internasjonalt rammeverk for bedrifter. Målet må på sikt være å få et bindende globalt rammeverk for bedrifters samfunnsansvar. Flertallet støtter Regjeringens ambisjoner om å være en betydelig pådriver for å få dette arbeidet i mål.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til prinsippene i FNs Global Compact relatert til menneskerettigheter og antikorrupsjon og støtter disse, men vil samtidig understreke at initiativet ikke må gjøres bindende for næringslivet.

Komiteen merker seg at Regjeringen for å intensivere arbeidet med samfunnsansvar blant annet også vil styrke det nasjonale OECD-kontaktpunktet, herunder vurdere ulike modeller og sende et forslag om hensiktsmessig organisering ut på høring innen sommeren 2009. Komiteen støtter dette. Komiteen mener kontaktpunktet er et av de viktigste virkemidlene vi i dag har for oppfølging av bedrifters samfunnsansvar og OECDs retningslinjer, men at kontaktpunktet med fordel kan styrkes.

Komiteen peker på at kontaktpunktet kunne hatt bedre kapasitet, økte ressurser samt at kontaktpunktet har en svakhet ved at det mangler innsyns- og initiativrett. Komiteen er enig i at kontaktpunktet må styrkes for bedre å settes i stand til å følge opp saker der bedrifter viser brudd på retningslinjene, og støtter meldingens skisserte forslag til hvordan kontaktpunktet skal styrkes. Komiteen mener også at Regjeringen må jobbe for at OECD på sentralt hold bør arbeide aktivt for å styrke de nasjonale kontaktpunktene sine rolle.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener Regjeringen fortsatt må satse på, og gi støtte til, organisasjoner og fagbevegelse i sør som kan overvåke bedriftenes samfunnsansvar i egne land og som kan bidra til at regelverk og retningslinjer respekteres. Flertallet peker videre på at ILO er spesielt viktig som en av få allerede eksisterende "regulerende" og overvåkende institusjoner samt ikke minst, en av få eksisterende klageordninger som spesifikt stiller nasjonale myndigheter til rette for sitt ansvar, og mener det er viktig at norske myndigheter støtter opp om ILOs Erklæ-

ring (2008) om Sosial Rettferdighet (Declaration on Social Justice for a fair Globalisation).

Flertallet mener det er viktig at større norske selskaper oppfordres til å inngå globale rammeavtaler med de globale yrkesinternasjonale. De eksisterende rammeavtalene bygger i hovedsak på og refererer direkte til ILOs kjernekonvensjoner. I tillegg etablerer de ofte et minimum av beskyttelse når det gjelder helse, sikkerhet, arbeidsmiljø, lønn og arbeidstid m.m. Det er også lagt inn mekanismer for overvåking og oppfølging av avtalene. En del av avtalene forplikter også selskapene til å inngå tilsvarende avtaler med underleverandørene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet deler grunntanken bak ILOs kjernekonvensjoner, men mener at utviklingslandene utover dette må sikres tilstrekkelig politisk handlingsrom til å kunne differensiere i forhold til lønnsvilkår basert på det respektive lands generelle utviklingsnivå. Spesielt de fattigste u-landene har et stort behov for internasjonale investeringer. Det å stille omfattende krav til lønsvilkår vil kunne medføre at multinasjonale selskaper avstår fra å investere i disse landene, som dermed går glipp av økonomisk utvikling. Disse medlemmer er derfor skeptisk til blant annet deler av ILOs trepartserklæring om flernasjonale selskaper (1977) som ber foretakene betale lønn ut fra selskapets økonomiske posisjon. Disse medlemmer vil peke på undersøkelser som blant annet viser at multinasjonale selskaper i land som Bangladesh, Mexico og Indonesia allerede i dag betaler mellom 40 og 100 prosent mer enn gjennomsnittslønnen i de respektive landene.

Komiteen vil peke på at mange høringsinstanser har gitt innspill til meldingen, og at en rekke av høringsinstansene har ytret ønske om at Regjeringen ser på mulighetene for å opprette et eget ombud for samfunnsansvar. Komiteen peker også på at dette forslaget er i tråd med Utviklingsutvalgets innstilling, som oppfordret til det samme i NOU 2008:14 Samstemt for utvikling? der det på side 74–75 heter at:

"Norge bør arbeide for at OECDs kontaktpunkt gis en lovfestet rett til intern selskapsinformasjon lik den offentlige ombud har. Utvalgets medlemmer, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at det i påvente av et styrket regelverk bør vurderes opprettet et nasjonalt informasjons- og overvåkingsorgan i form av en ombudsmann for selskapers samfunnsansvar som har innsynshjemmel."

Komiteen ønsker å få belyst forslagene om en ombudsfunksjon nærmere og ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av om

hvorvidt det er hensiktsmessig å opprette en ombudsfunksjon for bedrifters samfunnsansvar.

Komiteen merker seg at Regjeringen i meldingen varsler at den vil utvide bedrifters rapporteringsplikt i regnskapsloven til også å omhandle rapportering på samfunnsansvar.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, støtter en slik utvidelse av rapporteringsplikten. Flertallet mener det er viktig at et utvidet rapporteringsregime faktisk medfører at bedrifter i større grad fokuserer på og tar større samfunnsansvar i sin virksomhet.

Komiteen er opptatt av at de nye kravene innrettes med mål om dette, og at det er viktig at man unngår kun å skape økt papirarbeid for bedriftene uten reell utvikling i retning av et mer etisk ansvarlig næringsliv.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener derfor Regjeringen må gjøre mer enn å be bedrifter rapportere inn om hvorvidt de har etiske retningslinjer eller ikke, og hvordan disse retningslinjene er fulgt opp i regnskapsåret. Målet med økt rapportering må være å motivere flere enn de som allerede opererer med og følger opp etiske retningslinjer til å integrere og tenke samfunnsansvar og etikk i virksomheten.

Flertallet mener de nye rapporteringskravene må utformes slik at ikke rapportering blir et mål i seg selv, men at den enkelte bedrift rapporterer på aktiviteter tilpasset egen virksomhet, vurderer hvilke samfunnsmessige fotavtrykk bedriften setter etter seg, og ikke minst hva bedriften gjør for å sikre bærekraftig og positiv påvirkning på omverdenen.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, peker på at en av effektene av de nye rapporteringskravene vil være at kunder, investorer og samfunnet for øvrig vil få bedre informasjon om bedrifters arbeid med samfunnsansvar.

Komiteens medlemmer fra Høyre støtter intensjonen om større åpenhet og klare rapporteringskrav, men har merket seg signalene fra sentrale næringslivsaktører og -organisasjoner om hvorvidt endringer i regnskapsloven er det beste virkemiddel for å oppnå dette. Ifølge Regjeringen selv er utfordringen i dag i større grad knyttet til svak informasjon vedrørende, og manglende etterlevelse av, dagens krav til rapportering enn manglende regelverk i seg selv. Det synes derfor som om et utvidet rapporteringskrav er en uhensiktsmessig vei å gå, når

selv dagens krav ikke reflekteres i praksis. Disse medlemmer er uansett av den oppfatning at rapporteringskrav bør knyttes til bedriftens utvikling, resultat eller stilling, slik at samfunnsansvar og etiske retningslinjer ikke frakobles fra verdiskapingen i bedriften.

Komiteens medlem fra Venstre mener at Regjeringen, ut fra et sett med fastlagte kriterier, bør etablere et system for vurdering og rangering av enkeltbedrifters virksomhet på det etiske området ("positive screening"). Denne informasjonen gjøres offentlig tilgjengelig slik at den kan inngå i beslutningsgrunnlaget for potensielle kunder og investorer. Det må forutsettes at krav til bedriftene er tydelige, langsiktige og forutsigbare.

Komiteen mener at det er av stor betydning at næringslivet selv får komme med innspill til utformingen av nye krav.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener de nye danske rapporteringsreglene samt britiske "Companies Act" er rapporteringsregimer som i stor grad oppnår nettopp en kvalitativ og relevant rapportering, og ber Regjeringen se på den danske og britiske modellen i arbeidet med forskriftene, for å sikre at også de norske rapporteringsreglene blir et redskap for å oppnå en faktisk utvikling i bedriftene.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, mener det er naturlig at Regjeringen i arbeidet med forskriften om nye rapporteringskrav ser på om det er ønskelig å la dagens rapporteringskrav på miljø og likestilling integreres i de nye kravene for på denne måten oppnå ett helhetlig rapporteringsregime på samfunnsansvar, bærekraft og sosial påvirkning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at norsk næringsliv i hovedsak består av små og mellomstore bedrifter hvor 97 prosent har under 20 ansatte. Det er viktig også å sikre disse bedriftene gode rammevilkår. De store selskapene med høy profil og tydelig varemerke er ofte de som først vil se seg tjent med å akseptere mer omfattende etiske retningslinjer, først og fremst fordi de er mer utsatt for negativ presseomtale. Små foretak har ofte ikke ressurser til å opprette egne avdelinger for samfunnsansvar samt leve opp til kostbare krav på området. Disse medlemmer mener at CSR i gitte tilfeller kan bidra til mer monopolisering og proteksjonisme i næringslivet ved at mindre bedrifter ikke klarer konkurransen med store selskaper om å vise samfunnsansvar.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, peker på viktigheten av etisk handel, herunder at importører stiller krav til og har åpenhet rundt vareprodusenters produksjonsforhold arbeidstagerrettigheter og miljøkrav.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet merker seg det stadig økende antall initiativer for etisk eller rettferdig handel. Tross i at organisasjonen Fairtrade Labelling Organizations (FLO) hevder at rettferdig handel bidrar til vekst og velstand i u-landene, er det etter disse medlemmers mening gode grunner til å være skeptiske til mange av ideene som ligger til grunn for konseptet. En undersøkelse utført av Adam Smith Institute (2008) hevder blant annet at rettferdig handel diskriminerer overfor det store antall bønder i u-land som ikke oppnår FLO-sertifisering. De fleste av bøndene som er sertifisert under FLO befinner seg i mellominntektsland som for eksempel Mexico og ikke i de fattigste landene i Afrika. Rettferdig handel kan virke konkurransehemmende, bidra til mer byråkrati samt hindre differensiering og mekanisering av primærnæringen i disse landene.

Disse medlemmer mener gode intensjoner alene ikke får mennesker ut av fattigdom.

Komiteen viser til utfordringen mange daglig møter ved å være importør i handel med land som ikke etterlever ILOs kjernekonvensjoner, og mener norske bedrifter og myndighetene må fokusere mer på å stille etiske krav i innkjøpsprosesser. Komiteen peker i den forbindelse på at Regjeringen i meldingen understreker at offentlig sektor skal gå foran ved å etterspørre varer som er tilvirket etter høye etiske og miljømessige standarder, samt bruke ressurser effektivt og skape tillit ved gjennomføringen av sine anskaffelser. Komiteen peker også på at Regjeringen i meldingen slår fast at etterlevelsen av handlingsplanen for miljø og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser som Stortinget vedtok i 2007, skal intensiveres, og at meldingen slår fast at det skal stilles krav til at alle statlige virksomheter følger opp handlingsplanen, og at Regjeringen vil støtte opp om planen med rådgivning og kompetansebygging. Komiteen viser også til veilederen om etiske krav i offentlige innkjøp, som ble utarbeidet av Initiativ for etisk handel (IEH) på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet i januar 2009, og mener dette er et viktig redskap for å få næringslivet til å utvise samfunnsansvar i forhold til hele leverandørkjeden, og at denne aktivt må følges opp.

Komiteen har i den åpne høringen knyttet til meldingen, merket seg innspillet fra Røde Kors om behovet for økt fokus på næringsliv som leverer varer og tjenester til land eller parter i en konflikt, sitt

ansvar for å respektere og følge internasjonal humanitær rett og vil følge opp dette videre.

FORELEGGELSE FOR NÆRINGSKOMITEEN

Utkast til innstilling ble 25. mars 2009 oversendt næringskomiteen til uttalelse.

Næringskomiteen uttaler i sitt svarbrev av 2. april 2009 at de ikke har noen merknader til utenrikskomiteens utkast til innstilling, og viser til de respektive partiers merknader i innstillingen.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

St.meld. nr. 10 (2008–2009) – om næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi – vedlegges protokollen.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 22. april 2009

Olav Akselsen

leder

Anette Trettebergstuen

ordfører